

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УМИСНЕ ВВЕДЕННЯ В ОБІГ НА РИНКУ УКРАЇНИ (ВИПУСК НА РИНОК УКРАЇНИ) НЕБЕЗПЕЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ: СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ

БАЛКО Софія Ігорівна - студентка магістратури Київського міжнародного університету

УДК 343.21

Исследуется наказание за умышленное введение в обращение на рынок Украины опасной продукции. Обосновывается несогласованность предусмотренного наказания с санкциями других норм УК Украины.

Ключові слова: небезпечна продукція, введення в обіг, норми *sui generis*.

Однією із правових гарантій забезпечення права споживачів на безпеку продукції є норма про умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції (ст. 227 Кримінального кодексу (далі – КК) України). Системність як атрибут права загалом та кримінального, зокрема, передбачає узгодженість норм у частині співрозмірності покарань за однорідні посягання. А тому метою цієї статті є системний аналіз встановленої у ст. 227 КК України відповідальності за умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції, з'ясування ефективності передбаченого за цей злочин покарання, його узгодження із санкціями інших норм КК України із урахуванням системних зв'язків кримінального права.

Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції досліджували такі науковці, як: О.М. Готін [1], В.С. Кайдашов [3], В.А. Клименко та У.В. Гулявська [4], М.І. Хавронюк [6] тощо. Однак, як правило, питання покарання за окремі групи злочинів, звичайно, залишаються поза увагою дослідників по-

ложень особливої частини кримінального права України. Не є виключенням і аналізований склад злочину. Загалом же, у доктрині звучить позиція про непослідовний та фрагментарний характер законодавця в частині формування санкцій кримінально-правових норм, їх розбалансованість, що проявляється у встановленні абсолютно різного покарання за посягання однакової (наближеної) небезпечності [1, с. 222; 5, - с. 261].

Отож, щодо передбаченого законом покарання за умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції. О.М. Готін, аналізуючи вказівку на умисний характер діяння, описаного в ст. 227 КК України, зазначає, що особа, здійснюючи виготовлення або збут небезпечної продукції, усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, а це означає, що вона усвідомлює неминучість або реальну можливість настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді смерті або шкоді здоров'ю [1, с. 186]. Така позиція науковця, без сумніву, заслуговує на увагу. Адже, дійсно, якщо законодавець вказав на умисний характер введення в обіг небезпечної продукції, то особа, яка вчиняє таке діяння, усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає настання суспільно небезпечних наслідків і (швидше за все) не бажає, але свідомо допускає настання таких наслідків. Тобто, мабуть, саме непрямий умисел є найбільш типовим для цього складу злочину.

Така особливість вини у складі даного злочину дає усі підстави розглядати даний злочин як готування на умисні посягання на життя, здоров'я, власність людей, довкілля. Окрім цього, слід зазначити, що умисел при умисному введенні в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції за ступенем визначеності, вочевидь, є невизначеним (неконкретизованим). Тобто суб'єкт, вчиняючи злочин, хоча й передбачає можливість настання різних наслідків, однак не уявляє собі достатньо повно характер і величину заподіюваної шкоди.

Зважаючи, що у ст. 227 КК України не міститься вказівки на суспільно небезпечні наслідки, описаний у цій статті склад злочину фактично є способом готування до умисних посягань на життя, здоров'я людей, їх власність, на довкілля. Такі норми, які передбачають як закінчений злочин попередню злочинну діяльність, у доктрині кримінального права називаються нормами *sui generis*.

Так, *sui generis* (букв. – своєрідний, єдиний у своєму роді) – латинський вираз, що означає унікальність правової конструкції (акта, закону, статусу і т.д.), яка, незважаючи на наявність схожості з іншими подібними конструкціями, в цілому не має прецедентів. Так, Г.А. Єсаков вказує, що злочином *sui generis* є суспільно небезпечне діяння, передбачене Особливою частиною кримінального закону як злочин, який при відсутності такої норми кваліфікувався б як інший злочин з використанням Загальної частини кримінального закону про незакінчений злочин та (або) співучасть. Тобто злочин *sui generis* становить собою окремо виділене із норм Загальної частини кримінального закону суспільно небезпечне діяння, що є самостійним, особливим злочинном, відділеним від злочину, з якого він походить [2, с. 252]. Окрім цього, російський вчений вказує, перш за все, на зв'язок норм *sui generis* із приписами Загальної частини кримінального закону, залишаючи поза увагою їх зв'язок з приписами Особливої частини. Адже саме в Особливій частині кримінального закону містяться норми, які передбачають відповідальність за відповід-

ний закінчений злочин (тоді як норма *sui generis* – за цей же незакінчений злочин) або ж передбачають відповідальність за діяння виконавця злочину (тоді як норма *sui generis* – за здійснення функцій організатора, підбурювача, пособника злочину, вчиненого виконавцем) [7].

Отже, кримінально-правові норми *sui generis* – це такі, що самостійно передбачають відповідальність за незакінчені злочини (поряд із наявністю норми про відповідний закінчений злочин), або ж ті, що передбачають відповідальність за здійснення функцій організатора, підбурювача, пособника злочину (при наявності норми про діяння виконавця такого злочину). Наявність таких своєрідних норм можна виявити шляхом уявного виключення їх із кримінального закону. Якщо у результаті такої мисленнєвої операції вчинене все ж охоплюється іншою кримінально-правовою нормою з урахуванням норм Загальної частини КК України про незакінчений злочин (статті 14, 15) або ж про види співучасників (ст. 27), то має місце саме *sui generis* норма [7]. Г.А. Єсаков констатує, що виділення таких злочинів пов'язано або з необхідністю присікти їх на ранній стадії, або караність таких діянь з використанням Загальної частини явно не відповідає суспільній небезпечності вчиненого діяння. Отож, виділення норм *sui generis* зумовлено особливою суспільною безпекою відповідних діянь. А тому можливе покарання при кваліфікації злочинних діянь за нормою *sui generis* повинно бути суворішими, аніж покарання, що було б можливе при застосуванні Особливої частини кримінального закону у взаємозв'язку із Загальною [2, с. 253].

Проаналізуємо цю ситуацію щодо норми *sui generis* про умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції. Відповідно до ч. 2 ст. 68 КК України за вчинення готування до злочину строк або розмір покарання не може перевищувати половини максимального строку або розміру найбільш суворого покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу. Так, за умисне введення

в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції передбачено покарання у виді штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Для прикладу ж наведемо, яке максимальне покарання може бути призначено за готування до злочинів, які фактично можуть бути вчинені шляхом умисного введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції. Так, половина максимального строку покарання за просте вбивство – 7,5 років позбавлення волі (ч. 1 ст. 115); за умисні тяжкі тілесні ушкодження – 4 роки позбавлення волі (ч. 1 ст. 121); за умисні середньої тяжкості тілесні ушкодження – 1,5 роки позбавлення волі (ч. 1 ст. 122); за умисні легкі тілесні ушкодження – 6 місяців виправних робіт (ч. 1 ст. 125); за умисне знищення чи пошкодження чужого майна – 1,5 роки позбавлення волі (ч. 1 ст. 194) тощо. Тобто покарання, яке могло б бути призначене за готування до цих злочинів значно більше, аніж те, яке передбачено нормою *suī generis* про умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції. Отже, фактично створенням норми про умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції законодавець тим самим створив привілейований склад готування до умисних злочинів, що посягають на життя, здоров'я громадян, їх власність, довкілля. А тому справедливими є зауваження дослідників про те, що санкція статті має бути співрозмірною суспільній небезпечності злочину. У випадку ж ст. 227 КК України такої співрозмірності немає. Відповідальність за такий злочин має бути більш жорсткою [3].

Втім, незважаючи на окреслені законодавчі недолугості, все ж слід запропонувати правила, які б найбільше відповідали принципам кримінального права та давали можливість здійснити правильну кримінально-правову кваліфікацію вчиненого. У далеко не логічній законодавчій ситуації, що склалася, коли норма про умисне вве-

дення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції фактично виступає привілейованим складом готування до умисних злочинів, що посягають на життя, здоров'я громадян, їх власність, довкілля, все ж нівелювати позицією законодавця не можна.

Основними принципами, які дають можливість вирішити питання відповідальності за умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції, є: принцип повноти кваліфікації (передбачає, що кримінально-правова кваліфікація повинна відображати усе скоєне винною особою), принцип «*In dubio mitius*» (будь-які сумніви при тлумаченні закону повинні вирішуватися на користь особи, до якої застосовують кримінальний закон), а також принцип «*Non bis in idem*» (заборони двічі притягувати до одного виду відповідальності за одне і те ж діяння).

Так, виходячи з принципу повноти кримінально-правової кваліфікації, видається, що у тому разі, коли використання або споживання небезпечної продукції потягло за собою заподіяння реальної шкоди здоров'ю людини або настання її смерті, шкоди власності особи або ж заподіяння шкоди довкіллю, то вказані суспільно небезпечні наслідки потребують окремої кримінально-правової оцінки за допомогою норм, що містяться у розділах II, VI, VIII тощо Особливої частини КК («Злочини проти життя та здоров'я людини», «Злочини проти власності», «Злочини проти довкілля» відповідно).

У випадку ж, коли відповідні суспільно небезпечні наслідки у вигляді шкоди здоров'ю людини або настання її смерті, шкоди власності особи або ж заподіяння шкоди довкіллю не настали з причин, які не залежать від волі винного, то вчинене, виходячи з принципу «*In dubio mitius*», слід кваліфікувати лише за ст. 227 КК України, а не як готування до відповідних умисних злочинів. Оскільки кваліфікація скоєного лише як готування до відповідного умисного злочину, що посягає на здоров'я людини, її життя, власність чи безпеку навколишньому природному середовищу, погіршує становище особи, до якої засто-

АНОТАЦІЯ

Досліджується покарання за умисне введення в обіг на ринок України небезпечної продукції. Обґрунтовується неузгодженість передбаченого покарання із санкціями інших норм КК України.

SUMMARY

It is examined penalties for intentional introduction into circulation on market of Ukraine dangerous products. It is grounded non-compliance penalty with sanctions other norms of the Criminal Code of Ukraine.

совують кримінальний закон. Кваліфікація ж за сукупністю у такій ситуації (як закінчений склад злочину, передбачений ст. 227 КК України, та готування до відповідного умисного злочину, що посягає на здоров'я людини, її життя, власність чи безпеку навколишньому природному середовищу) порушуватиме принцип «Non bis in idem».

Отже, аналіз відповідальності за умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції засвідчив можливі дві ситуації кваліфікації: лише за ст. 227 КК України (коли суспільно небезпечні наслідки у вигляді реальної шкоди здоров'ю людини або настання її смерті, шкоди власності особи або ж заподіяння шкоди довікілью не настали) та за сукупністю ст. 227 та відповідної статті, що передбачає відповідальність за умисні посягання на життя, здоров'я, власність людей, чи довікілья (коли вказані наслідки все ж настали).

У цілому ж, проведений огляд встановленої відповідальності за умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції у системі кримінально-правових норм засвідчив системну неузгодженість передбаченого покарання. А тому подальші наукові дослідження у цьому напрямку є необхідними, повинні бути спрямовані на забезпечення збалансованості санкцій кримінально-правових норм.

Література

1. Готін О.М. Випуск або реалізація недоброякісної продукції в умовах ринкової економіки: проблеми кримінальної відповідальності: Монографія / Олександр Миколайович Готін / МВС України, Луг. акад. внутр. справ ім. 10-річчя незалежності України; [Наук. ред. А.А. Музика]. – Луганськ: РВВ ЛАВС, 2004. – 288 с.

2. Есаков Г.А. Преступления sui generis

как проявления институтов Общей части в Особенной части УК РФ / Г.А. Есаков // Уголовное право: истоки, реалии, переход к устойчивому развитию: материалы VI Российского конгресса уголовного права (26-27 мая 2011 года). – Москва: Проспект, 2011. – С. 252-255.

3. Кайдашов В.С. Кримінально-правова відповідальність за випуск або реалізацію продукції неналежної якості як засіб забезпечення безпечності якості сільськогосподарської продукції / В.С. Кайдашов // Форум права. – 2010. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10kvcjcr.pdf>.

4. Клименко В.А. Проблема визначення предмету злочину, передбаченого ст. 227 КК України (умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції) / В.А. Клименко, У.В. Гулявська // Наше право. – 2011. – № 4. – С. 31-34.

5. Рябчинська О.П. Система покарань серед засобів кримінально-правового впливу / О.П. Рябчинська // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 11-12 жовтня 2012 року / редкол.: В.Я. Тацій (голова ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2012. – С. 259-262.

6. Хавронюк М.І. Право споживачів на безпечність продукції: кримінально-правове забезпечення: Монографія / М.І. Хавронюк. – К.: Атіка, 2011. – 340 с.

7. Яремко Г.З. Норми sui generis про незакінчене вбивство у кримінальному законі України / Г.З. Яремко // Форум права. – 2012. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12jgzku.pdf>.